

НЯКОИ ИДЕИ ЗА РЕФОРМИ НА СЪВЕТА ЗА СИГУРНОСТ НА ООН

Анатоли Йорданов Бобоков, докторант, *ИДП при БАН*
ел. поща: anatoli_law@abv.bg

SOME IDEAS FOR UN SECURITY COUNCIL REFORM

Anatoli Yordanov Bobokov, PhD Student, email: anatoli_law@abv.bg

***Abstract:** The Security Council maintains international peace and security. Its Chapter 7 rulings are binding and all parties are bound to abide by them, while Chapter 6 rulings are only recommendations. This UN body is in need of reform due to global changes and the presence of new military and economic powers. Consensus among the council's permanent members appears elusive, leading to global uncertainty.*

***Key words:** security, reform, conflict, peacekeeping, forces, globalization, sanctions.*

Съветът за сигурност на ООН (СС на ООН) е един от основните органи на организацията, който носи отговорност за поддържането на международния мир и сигурност, като основната му цел е да предотврати бъдещи военни действия. При конституирането на този орган се постави и една от основните му задачи – да се справи с неуспеха на Обществото на народите за поддържане на световния мир. Въпреки някои критики относно предприети конкретни мерки по опазването на мира, СС продължава да играе основна роля в стремежа на нациите да разрешат въпросите свързани със сигурността в глобален или регионален план.

Идеите за реформиране на този орган се обсъждат от дълги години, но все още не е намерена правилната формула, поради липса на консенсус между постоянните страни-членки на СС. Преходът от състоянието на неустойчивост през 50-те и 60-те години на миналия век към състояние на устойчиво равновесие през 70-те и 80-те години след установяването на ядрения паритет, безспорно повиши сигурността в глобален план, което засили взаимния диалог и правното регулиране на международните отношения [9]. С оглед на затвърждаване на авторитета на Организацията и въз основа на действителното икономическо и военно влияние на постоянните членове в СС им беше предоставена възможност да налагат вето за всяка една от гласуваните резолюции.

Релевантни към днешно време са въпросите относно евентуалното увеличаване на броя членовете на СС, включително и на постоянните членки, методите на работа и способите за разрешаване на конфликти и осигуряването на международния мир и сигурност. Към настоящия момент СС има 15 членове, като 5 от тях са постоянни – САЩ, Великобритания, Русия, Китай и Франция. Останалите 10 от членовете се избират с мандат от две години на регионален принцип от Общото събрание. За приемане на решения по същество са необходими поне 9 гласа от 15-те членове на СС при липса на отрицателен вот от страна на постоянен член [3].

Темата за разширяването на Съвета за сигурност винаги е била актуална, но нейното реализиране е свързано с одобряването с консенсус между постоянните членки на СС, което в днешно време изглежда трудно постижимо поради противоречиви геополитически интереси. Безспорно разширяването би могло да доведе до по-ефективно представителство на населението и реализиране в по-пълна степен на целите предвидени в Устава на ООН. Настоящият състав на СС засилва съществуващото неравенство между нациите и създава напрежение в международната система за сигурност. Никоя от постоянните членки не представлява страна с нисък стандарт, както и някои региони остават без представителство в този орган. Липсват постоянни членове в съвета от Африка, Централна и Южна Америка и Близкия изток. Доста често важните резолюции се блокират на блоков принцип. Русия и Китай няколко пъти използват правото си на блокиращо вето, за да се осуети опита да се приемат ключови резолюции относно инвазията в Украйна и предотвратяването на военните действия в Сирия. Аналогично САЩ и Великобритания използват правото си на вето относно приемане на важни резолюции касаещи палестинския въпрос и бежанската криза в Близкия изток. В сегашния си вид СС има ограничен успех в предотвратяването на военни действия или разрешаването на хуманитарни кризи, което доказва, че е необходима промяна, за да се гарантира международната сигурност.

По настоящем са налични множество проблемни точки по света, като например в Украйна, Либия, Нигер, Конго, Судан, Ирак, Йемен, Сирия, Афганистан, Палестина и много други. Задълбочаващите се конфликти на интереси между петте постоянни членове на СС доведоха до невъзможността да се вземат важни решения в подкрепа на международния мир и сигурност. Този състав на постоянните членки на СС отдавна е престанал да отразява новата глобална конфигурация след Студената война и вместо да способства за разрешаването на конфликти, в някои случаи ги задълбочава още повече. Това пролича и от множеството резолюции на ООН касаещи управлението на различни територии по света, които остават неизпълнени, но се потвърждава намерението на международната общност да използва различни средства и способности за постигане на траен мир и сигурност [5].

СС е единственият орган, който по силата на чл. 25 от Устава на ООН приема резолюции, които са правно обвързващи за всички членове на организацията. В правомощията му е да разрешава използването на различни санкции или военна сила при възникнала необходимост. Групата от постоянните членове беше съставена от големите световни сили – победителки от Втората световна война. Тогава критериите за подбор изискваха определено население и територия, икономическа и военна мощ, което на практика ограничи броя на бъдещите кандидати. Изграждането на такава система през 1945 г. вече напълно не съответства на настоящата действителност и на новия световен ред, поради значителното намаляване на военните и икономическите способности на настоящите постоянни членове на СС [10]. Същевременно през годините след Студената война се появиха и други държави, притежаващи значителна военна и икономическа мощ, което засили претенциите им да се присъединят към групата на постоянните членки на СС. Най-голям финансов принос към бюджета на организацията прави САЩ, следван от Япония и Германия, което затвърди и исканията им за получаване на постоянно място в СС. Икономическият възход на Бразилия, Италия, Индия, Южна Африка и Нигерия също ги стимулира да претендират за постоянно членство в СС. Разпределението на световните сили е доста по-различно от това, което е било след Втората световна война. Ако

международната общност не може да намери начин да отрази тази нова реалност в СС на ООН, това ще доведе до блокиране на неговата дейност и намаляване на авторитета му като орган призван да гарантира световния мир и сигурност. За да се извърши промяна в състава на СС следва по силата на чл. 108 от Устава на ООН, такова решение да бъде одобрено от две трети от членовете на ОС на ООН, включително всички постоянни членове на СС. Всеки един от постоянните членове на СС може да блокира последващо предложение за реформа чрез налагане на вето.

Развитието на глобалните международни отношения в днешно време и наличното блоково разделение от типа на Студената война, налага необходимостта от извършването на спешни реформи на Съвета за сигурност на ООН. Ако се съблюдават критериите от 1945 г., въз основа на които се определиха постоянните членове на СС, то в днешно време напълно основателни се явяват претенциите на Германия, Индия, Бразилия и Япония за получаване на постоянно място. Тези държави сформираха т.нар. група Г4, която се стреми да разшири състава на Съвета за сигурност на ООН до 25 членки. Групата предлага да се определят още шест постоянни членки, включващи две държави от Африка две от Азия и две от Латинска Америка. Държави като Пакистан, Италия, Испания, Мексико, Колумбия, Аржентина, Южна Корея, също претендиращи за получаване на място в СС се обединиха в група „Обединен консенсус“, която настоява за реформи в СС в насока на запазване на постоянния му състав, но предлагат увеличаване броя на непостоянните членове на 20.

Африканските държави, обединени от Африканския съюз, също предлагат някои идеи за реформа на СС. Тяхната концепция включва представителство на всеки континент пропорционално на населението, като се увеличи състава на съвета включително и на постоянните членки. Предлага се за Африка да се запазят две постоянни и пет непостоянни места в СС.

Всички тези идеи за реформи на СС на ООН отразяват геополитическите интереси на всяка група от посочените държави, но по същество предложенията са несправедливи погледнати от глобална страна. Вътрешните опити за реформа в органите на ООН протичат под знака на различни съперничества на държавите, като някои от тях оформят нови регионални центрове на власт [1]. Постигането на целта за която е създадена ООН – опазване на мира и сигурността по света, би се постигнала единствено чрез създаването на една изцяло нова концепция на структура, функциониране и вземане на решения в СС. Разделянето на членовете в СС на постоянни /с право на вето/ и непостоянни е в нарушение на принципа за равноправие и суверенно равенство между държавите. Различното третиране на държавите дава основание да се приеме, че е налице нарушение на чл. 2, ал. 1 от Устава на ООН съобразно който „Организацията е основана върху принципа на суверенното равенство на всички нейни членове“. Налагането на вето от постоянните членове е абсолютна привилегия, която може да блокира вземането на ключови решения. За да се извърши промяна в Устава на ООН и премахване на блокиращото вето на постоянните членки на СС, безспорно са необходими дълги преговори между великите сили и съвпадане на насрещни волеизявления. Този процес в международните отношения понякога е доста дълъг и изисква време. Решението за абсолютно равенство на страните в СС, без правото на блокиращо вето, се явява най-справедливото и съответстващо на международното право. Ротацията в съвета следва да се извършва на териториален принцип по региони на всеки 2 или 3 години. Необходимо е броят на членовете на СС да се увеличи до 25, като по този начин представителство в този орган ще намери всяка държава през един сравнително по-кратък период от време. Относ-

но механизма за вземане на решения може да се предвиди обикновено мнозинство за резолюциите, въвеждащи конкретно правило за поведение на дадена страна или квалифицирано мнозинство в случай на необходимост от приемане на решение за военна намеса.

Много често приемането на дадена резолюция от СС остава неизпълнима и реализирането и зависи изцяло от волята на страната – адресат. За да се избегне това може да бъде създаден постоянен изпълнителен орган към СС, който да следи за спазването на съответната резолюция. Този орган следва да разполага с механизми, с които под егидата на СС да приведе съответната резолюция в действие, включително и чрез военна намеса. Безспорно дейността на Специалния комитет за операции по поддържане на мира работи тромаво и неефективно, поради разногласия между Русия и Западните държави относно участието на петте постоянни членки в СС в състава на въоръжените сили, компетенциите, статута и най-вече относно ръководството му [2]. Дейността на този комитет е съществена в мироопазващите операции, поради което реформирането на СС е неразривно свързано и с реформа на този помощен орган.

Може да се разсъждава и на плоскостта за прехвърляне на част от функциите на СС към ОС на ООН или някой от другите органи. Безспорно по-голямото представителство в ОС може да изиграе по-съществена роля относно опазването на мира и сигурността. Съветът по правата на човека през годините също е доказал своята ефективност и би могъл да участва в разрешаването на спорове и кризи. Механизмът за усъвършенстване на този орган за защита правата на човека са т.нар. специални процедури. Те са родово понятие, установено от Комисията по правата на човека, а в последствие поети от Съвета по правата на човека, като разглежда специфични ситуации в дадена държава или разрешава конкретни въпроси актуални във всички части на света [6].

Интересна е и идеята да не може да се налага вето, когато се гласува резолюция, касаеща инвазия на една държава в друга или се установи тежко престъпление от категорията на посочените в Римския статут. Това се налага, тъй като основната цел на международното хуманитарно право е да се съхранят основните човешки ценности при военни действия. Всяка държава има право на самозащита според международното право и има право да използва сила при осъществяване на самозащитата си. Международното хуманитарно право предполага, че държавите, ангажирани във въоръжен конфликт, по необходимост ще причиняват смърт и нараняване на физически лица и разрушаване на собственост, като целта му е да ограничи тези последици [7].

Въпреки, че тези идеи изглеждат справедливи, трудно би се стигнало до консенсус между петте постоянни членки в СС за осъществяване на подобни реформи. Това е така, тъй като никоя от тези страни не иска да се постави на равна основа с други държави и да се лиши от геостратегическите си интереси, прокаравани чрез налагане на блокиращо вето. Постигането на консенсус между постоянните членки на СС на ООН в наши дни изглежда невъзможно. Нахлуването на Русия в Украйна и опитите за прокараване на различни резолюции касаещи този конфликт обтегна още повече отношенията в СС. На преден план излезе блоковото разделение, което доведе до блокиране на работата на съвета по важните въпроси. Невъзможността да се проведе адекватна реформа ще доведе до намаляване на легитимността на този орган и ще постави под съмнение световния мир и сигурност. Това само ще засили влиянието на други субекти, като например БРИКС – междуправителствена орга-

низация, в която членуват Бразилия, Русия, Индия, Китай и Република Южна Африка.

Реформите в органите на ООН са наложителни и са неразривно свързани с легитимността на организацията. Направените предложения до този момент не са фокусирани върху прилагането на принципа за суверенно равенство. Необходимо е да се направи обновление на цялостната структура на организацията, която да съответства на новите реалности. Глобализацията налага да се приемат нови правила за поведение, които да създадат равенство между народите. Държавите следва да съдействат за бъдещите реформи, като бъдат максимално почитени в своята външно-политическа дейност [4].

Всеки международен ред се променя с течение на времето. Новите реалности определят легитимността или значителната промяна в равновесието на силите. Системата на международната сигурност би могла да рухне ако световната общност не се съобрази с новото съотношение на силите – икономически или военни. Преговорите остават основното средство за разрешаване на даден конфликт в наши дни. Да се установи равновесие между двата противоположни полюса в международните отношения е същността на държавническото и управленско начало, което изглежда трудно постижимо [8]. Реформирането на ООН и на неговите органи, и създаването на нови модели и правила за поведение остава най-голямото предизвикателство пред съвременното международно право.

Литература:

1. Александрова, Б., Глобализация и международни отношения, УИ „Св. Климент Охридски“, 2016, с. 309.
2. Белова, Г., Конфликтите – международноправни аспекти, Сиела, 2007, с. 46.
3. Борисов, О., Международно публично право, Нова звезда, 2009, с. 244.
4. Будев, А., За повече почитеност в международните отношения, Стено, 2013, с. 124.
5. Дочев, Т. – „Правен източник и компетентност на СС на ООН за създаване на мисии за международно трансформирано управление на територии, като мерки за поддържане на международния мир и сигурност“ – „Научни трудове на ИДП“ том VIII, София, 2013 с. 407.
6. Илиева, И. – „Съветът по правата на човека като елемент от реформата на организацията на обединените нации“ – Юбилеен сборник 15 години Юридически факултет на ПУ Паисий Хилендарски“, 2007
7. Каменова, Цв. – „Международно хуманитарно право“, БАН, 2011, с. 28.
8. Кисинджър, Х., Световен ред, Книгоиздателска къща Труд, 2022, с. 346.
9. Найденов, Б., Международна сигурност, Феня, 2011, с. 25.
10. Malone, D., The UN Security Council: From the Cold War to the 21st Century, Lynne Rienner Publisher, 2004.